

KOMPETENCJE na ścieżce...

Katarzyna Czarnocka-Pasztor

Bardzo często mówimy, że człowiek uczy się przez całe życie. Ta prawda znana jest doskonale przedstawicielom wielu zawodów, którzy chcąc dobrze wykonywać swoją pracę, muszą stale uzupełniać swoją wiedzę oraz zdobywać nowe umiejętności. Kwestia uczenia się przez całe życie nabiera coraz większego znaczenia we współczesnym świecie. Stąd też podkreślana jest konieczność wyposażenia dzisiejszych uczniów nie tylko w kompetencje ogólnokształcące, ale przede wszystkim wykształcenie w nich umiejętności samokształcenia się – zarówno w sensie aktualizacji wiedzy i umiejętności, jak i nabywania nowych predyspozycji.

W podstawie programowej wyznaczającej zakres i charakter przedmiotów kształcenia ogólnego znalazły się ścieżki edukacyjne o charakterze dydaktyczno-wychowawczym, a wśród nich – **edukacja czytelnicza i medialna**. Treści tej ścieżki mogą być realizowane w ramach różnych przedmiotów oraz w formie samodzielnych zajęć edukacyjnych w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum. Temat potrzeby edukacji w zakresie me-

diów był wielokrotnie poruszany przez pedagogów, psychologów, socjologów, a nawet Krajową Radę Radiofonii i Telewizji. Przyczyną licznych głosów, domagających się przygotowania młodych ludzi do poruszania się w świecie mediów jest ich wszechobecność w życiu współczesnego człowieka oraz ich nie zawsze pozytywne oddziaływanie. Stale obserwuje się coraz mniejsze zainteresowanie ludzi młodych książką oraz innymi przekazami drukowanymi, a zwiększenie wpływu mass mediów na kształtowanie się postaw i charakterów.

W podstawie programowej – najważniejszym dokumencie przeprowadzonej reformy – podkreśla się rolę **kompetencji kluczowych i umiejętności kluczowych**. Terminy te są równoważne. Pojęcie kompetencji jest obecnie używane coraz częściej, zarówno w odniesieniu do nauki, jak i w życiu codziennym. Rozumiemy przez nie gotowość do podjęcia pewnego typu działań w określonych warunkach, służy zatem do opisanego, wyjaśniania i projektowania wielu dziedzin ludzkiej aktywności i znajduje również zastosowanie

w teorii i praktyce edukacyjnej. Mówi się o kompetencjach kluczowych, przedmiotowych, językowych, społecznych, zawodowych, komunikacyjnych itp. Używamy tego określenia również w odniesieniu do określonych kwalifikacji, umiejętności lub sprawności, które ujawniają się w takich lub innych zachowaniach człowieka. Przegląd wielu różnych definicji umiejętności kluczowych pozwala zauważyć, iż są one tymi typowymi umiejętnościami, które pomagają człowiekowi radzić sobie w nowej i zmieniającej się rzeczywistości społecznej i gospodarczej. W przypadku kształcenia ogólnego proponuje się następujące umiejętności kluczowe: organizowanie, ocenianie i planowanie własnego uczenia się, własne samokształcenie, skuteczne komunikowanie się w różnych warunkach, efektywne współdziałanie w zespole, rozwiązywanie problemów w sposób twórczy, korzystanie z nowoczesnych środków gromadzenia i przetwarzania informacji oraz mobilności na zmieniającym się rynku pracy. Wytworzenie wielu z tych umiejętności stawia sobie za cel edukacja czytelnicza i medialna.

W dzisiejszej, zmieniającej się dynamicznie rzeczywistości, istotne jest posiadanie umiejętności o szerokich zastosowaniach w rozmaitych dziedzinach nauki i pracy. Do takich należą niewątpliwie umiejętności obchodzenia się z najbardziej rozpowszechnionymi urządzeniami technicznymi, medialnymi, mechanicznymi oraz urządzeniami elektronicznymi. Przygotowanie więc do sprawnego posługiwania się różnymi urządzeniami jako narzędziami uczenia się, komunikowania, pracy intelektualnej, a także rozrywki, jest celem edukacji medialnej. Dzięki wyposażeniu naszych domów w urządzenia techniczne, sprzęt audio, urządzenia medialne, młody człowiek od najmłodszych lat styka się z mediami, nabywając doświadczenia w ich obsłudze i wiedzę o ich możliwościach. Staje się tym samym ich racjonalnym użytkownikiem. W dzisiejszych czasach trudno nam jest wręcz wyobrazić sobie wykonanie bardziej skomplikowanej pracy np. bez komputera.

Liczni pedagodzy i psycholodzy, zatroskani o wychowanie młodzieży, stwierdzają jednak, że w ślad za znakomitą opanowaniem sztuki obsługi nośników informacji, w ślad za znajomością ciekawostek związanych z mediami i ich obsługą wcale nie idzie umiejętność krytycznego odbioru treści niesionych przez media masowe. Przed nauczycielami stoją więc nowe wyzwania, by przygotować swych uczniów do rozumnego korzystania i krytycznego odbierania mediów, gdyż tylko właściwie wykorzystywane i odpowiednio odbierane mogą przyczynić się do poszerzenia wiedzy o świecie, do kształtowania właściwych postaw, ucząc tym samym otwartości na świat i ludzkie problemy.

Korzystając z nowoczesnych środków gromadzenia i przetwarzania informacji, spotykamy się z bogatą i często trudną do ogarnięcia ofertą programową, zróżnicowaną pod względem zawartości i formy. Powoduje to, że coraz więcej ludzi zaczyna gubić się w medialnej, wirtualnej rzeczywistości. Można zauważyć, że tak duża oferta i zaśmiecenie środowiska informacyjnego powodują, że znalezienie tego co naprawdę wartościowe lub interesujące, staje się coraz trudniejsze, niezależnie czy to jest książka, prasa, program telewizyjny, czy informacja w Internecie. Wymusza to na nauczycielach podjęcie zabiegów edukacyjnych – uczenia efektywnego korzystania z mediów, umiejętności selektywnego wyboru programów i krytycznego odbierania medialnych przekazów. Chodzi o to, aby odbiorcy, znając język poszczególnych mediów, a więc system znaków i reguł posługiwania się nimi, potrafili właściwie dekodować przekazy medialne. Wykształcenie takich umiejętności stawia sobie za cel edukacja czytelnicza i medialna. Człowiek w powodzi tak dużej ilości informacji musi nauczyć się dokonywać wyboru tego co wartościowe, co ma głębsze treści bądź jest bardziej estetyczne. Zatem za główne zadanie szkoły w dziedzinie edukacji czytelniczej i medialnej uznano przygotowanie młodzieży do krytycznego odbioru przekazów medialnych.

Należy zwrócić uwagę, że edukacja medialna to dziedzina, która różni się zasadniczo od innych rodzajów „wiedzy szkolnej” tym, że w znacznie większym stopniu bazuje na przeżyciach uczniów i wiedzy zdobytej przez nich nieformalnie, poza szkołą, w domu, grupie rówieśniczej, w wyniku obserwacji i uczestnictwa w świecie mediów.

Jeżeli młody człowiek jest zanurzony w medialnej rzeczywistości, to edukacja medialna powinna w jak największym stopniu uwzględniać jego doświadczenia i wiedzę, często odwoływać się do nich, pozwalając lepiej ją organizować, rozszerzać i wzbogacać.

Media elektroniczne stały się nie tylko podstawowymi narzędziami uczenia się i pracy intelektualnej człowieka, stymulując jego rozwój, ale także zawładnęły jego czasem wolnym. W znaczny sposób wpływają też na sam proces wychowawczy. Stały się one bowiem podstawowym źródłem wzorów zachowań i wpływów na kształtowanie postaw. Pod względem aksjologicznym promują zarówno system wartości ogólnohumanistycznych, jak i antywartości, kształtują przekonania i postawy ludzi. Mogą wywoływać także negatywne skutki edukacyjne, wdrażając do działalności przestępczej, kształtując agresywne zachowania, promując bierność, zawłaszczając czas wolny dzieci i młodzieży. Z tego powodu na szkole spoczywa obowiązek wyposażenia uczniów w umiejętności jak najbardziej racjonalnego wykorzystania najnowszych osiągnięć techniki, jakimi są technologie informacyjne i sprzęt komputerowy.

Zmieniająca się rzeczywistość wymaga od współczesnego człowieka nie tylko wiedzy książkowej, ale także umiejętności czerpania z różnych źródeł informacji. Za główne zadanie szkoły uznaje się wykształcenie w uczniach umiejętności poszukiwania, porządkowania i wykorzystania informacji ze środków masowego przekazu w samodzielnym zdobywaniu wiedzy. Odbywać to się może poprzez rozbudzenie aktywności poznaw-

czej uczniów oraz wszechstronnego motywowania ich do samodzielniego uczenia się.

Przed nauczycielem realizującym ścieżkę czytelną i medialną stoi także konieczność edukacji czytelnicej. W kontekście rozwoju kultury masowej, wysokiej oglądalności telewizji, wzrostu popularności Internetu, obniża się poziom czytelnictwa. Nieodzowność edukacyjna czytelnictwa polega na kształtowaniu przez lekturę kompetencji językowych człowieka. Istotnym celem edukacji czytelnicej są działania edukacyjne prowadzące do rozwijania i kształtowania nawyków kulturalnego obcowania z książką, prasą, wykształcenia samego nawyku sięgnięcia po książkę, zaszczepienia chęci czytania dla siebie, dla własnych potrzeb.

Można w tym miejscu zadać sobie pytanie, kto odpowiada za edukację czytelną dziecka, ucznia, młodego pokolenia? Odpowiedzialnych jest wielu. Przede wszystkim rodzina. To tu dziecko po raz pierwszy ma kontakt z książką, czasopiśmie. Widuje je w rękach rodziców. Słyszy rozmowy o książkach. Otrzymuje je w prezencie. Zaczyna odczuwać szacunek dla słowa drukowanego. Atmosfera w domu rodzinnym kształtuje pierwsze wartości, postawy związane z książką i czytelnictwem. Z wiekiem krąg osób odpowiedzialnych za edukację czytelną rozszerza się o nauczycieli, o szkołę. Wreszcie środowiskiem, w którym ma miejsce edukacja czytelną, jest także to wszystko, co w tzw. społeczeństwie globalnym pisze się, mówi i pokazuje na temat książki i prasy oraz na temat czytania. W tym mieści się także rynek wydawniczy, który działaniami marketingowymi i za pośrednictwem reklamy oddziałuje

na kształtowanie potrzeb czytelnicych, na postawy wobec książki i prasy. Oczywiście środowisko to nie ponosi personalnej odpowiedzialności za edukację czytelną młodego pokolenia. To odbiorca, potencjalny czytelnik, zwłaszcza ten ukształtowany przez dom rodzinną i szkołę, dokonuje właściwych dla siebie wyborów.

Również potrzeby wynikające ze zmieniającego się rynku pracy, konieczności ciągłego doskonalenia własnych umiejętności oraz przekwalifikowania się (czasami wielokrotnie) uruchamiają szerokie zainteresowania czytelnice w każdej dziedzinie aktywności ludzkiej. W zakresie edukacji czytelnicej szkoła ma za zadanie wyposażyć młodych ludzi w umiejętność starannego dobierania książek, biorąc pod uwagę kierunek kształcenia, własne zainteresowania. Niezwykle ważna jest umiejętność oceniania przydatności czytanego tekstu dla swoich potrzeb i wykorzystania go do swoich celów. Zadaniem szkoły jest także wykształcenie w uczniach swobodnego poruszania się w instytucjach gromadzących i udostępniających słowo drukowane, tj. bibliotekach, czytelnicych, posługiwania się narzędziami informacji, które pozwalają wyszukiwać literaturę na określony temat.

Na zakończenie należy podkreślić, że właściwa realizacja ścieżki czytelnicej i medialnej pozwala przygotować ucznia do samokształcenia, dociekliwości poznawczej, chęci pogłębiania twórczej krytyki, wrażliwości estetycznej i aktywnego odbioru dóbr kultury. Daje możliwość wyposażenia wychowanka w odpowiednie kompetencje (czytelnice, teatralne, filmowe itp.), czyli w wiedzę i umiejętności umożliwiające trafny i sprawny dobór

źródeł informacji oraz efektywne, twórcze wykorzystanie przekazów piśmienniczych i innych źródeł informacji oraz dóbr kultury. Pozwala przygotować ucznia do wykorzystania mediów jako narzędzi w komunikowaniu i uczeniu się. Pobudza zainteresowania, rozwija uzdolnienia, przygotowuje do świadomego i krytycznego odbioru przekazów medialnych.

Bibliografia

1. Bednarek J. *Multimedia w kształceniu*, PWN, Warszawa 2006.
2. Gajda J. *Media w edukacji*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2005.
3. Iwicka-Okońska A. *Edukacja czytelnica i medialna – ścieżką międzyprzedmiotową*, Szkoła Zawodowa 1999, nr 8.
4. Kąkolewicz M. *Edukacja czytelnica i medialna w gimnazjum – kompetencje szczegółowe z propozycjami zadań*, Edukacja Medialna 1999, nr 1.
5. Kąkolewicz M. *Edukacja medialna – nowa dziedzina kształcenia*, Edukacja Medialna 1999, nr 4.
6. Kąkolewicz M., Pielachowski J. *Program nauczania edukacji czytelnicej i medialnej: szkoła podstawowa kl. 4-6 i gimnazjum kl. 1-3*, eMPi2, Poznań 1999.
7. Pielachowski J. *Czym jest edukacja czytelnica?* Edukacja Medialna 1999, nr 4.

**Autorka jest pracownikiem
Biblioteki Pedagogicznej
im. H. Radlińskiej
w Siedlcach**